

BERLIINI

Bonnissa olen ollut, mutta Berliinissä ensimmäisen kerran vasta tänä syksynä.

Ennen sotia olin liian nuori osallistuakseni koululaisvaihtoon, mikä oli tuolloin lähes ainoa keino päästä ulkomaille, ja Saksa lähes ainoa kohdema, sekä käytännöllisesti että ideologisesti.

Vanhempi veli oli oikean ikäinen. Hän kertoi isäntäperheen kylpevän kerran viikossa. Haaleaa vettä oli vain pohjanpeittämän verran. Kaikki peseytyivät samassa ammeellisessa, auktoriteettijärjestyksessä, ensimmäisenä isä ja viimeisenä vieras.

Ich weiss schon- tyyppinen Wolfgang vietti vastavuoroisesti muutaman viikon meillä maalla. Kerran pojat olivat menossa kaupunkiin. Muodollinen saksalainen piti välttämättömänä solmiutua kravattiin ja sanoi tuntevensa itsensä koiraksi kaulanauhassa. *So siehst auch aus*, vastasi vähemmän muodollinen suomalainen.

Tämä sinänsä mitätön tapahtuma muokkasi maaperää kielteisille käsityksilteni Saksasta ja saksalaisuudesta, joita kaikkea muuta kuin mitättömät toisen maailmansodan tapahtumat sittemmin traagisesti vahvistivat. Murrosikäisten ja vähän vanhempienkin poikien päässä tärkeysjärjestykset menevät helposti sekaisin.

Saksalainen isoäitini on kritiikin yläpuolella, niin kuin isoäidit lasten lasten mielestä kai useimmiten ovat. Sukulaisuus on ensisijaista, ei saksalaisuus. Hän kuuluu totaalaisesti eri maailmaan kuin tuo naurettava vaihto-oppilas.

Odottamaton tunne valtaa mieleni kun ajamme Berlin-Tegelin lentokentältä kohti hotellia. Saksalainen sukupuu kääntyy ylösalaisin. Juuret nousevat pintaan ja pitkän elämän aikana valtavaksi rehevöitynyt tietojen, olettamusten ja ennakkoluulojen lehvästö hautautuu syövereihin.

Muistan Farmorin veljen Onkel Heinin vierailut maalla 30-luvun huvilaisolautiossa. Hän viipyy kaksi päivää, koska saa bussissa kulkemaan vain kaksi korillista olutta. Näen silmissäni vatsan valtavan kaaren kun hän kelluu saunan jälkeen järvessä.

Muistan hänen leskensä Tante Gert-rudin, joka kävelee toisen maailmansodan melskeissä lännen puolelle ja asuu viimeiset vuotensa Suomessa.

Muistan Farmorin sisaren Tante Lotten, joka menee naimisiin ranskalaisen kanssa ja asuu viimeiset vuotensa Suomessa. Kuulen korvissani hänen äänensä, joka jupisee depressiivisessä vaiheessa *der*

Teufel kommt ja kutsuu maanisessa vaiheessa lapsia tanssiin.

Muistan kertomuksen siitä, kuinka Farmorin toinen sisar menee ensin naimisiin venäläisen kanssa ja katoaa sitten vallankumouksen melskeisiin, tai kuinka Farmorin äiti on visiitillä Berliinistä, viipyy öitä, ja vanhin veli pakotetaan aamulla sanomaan *Guten Morgen liebe Grossmutter*.

Ajatus siirtyy Buddenbrookien aikoihin. Missä päin kaupunkia perhe asuu? Käyvätkö he ostoksilla Kurfürstendammilla ja spatseeraavatko he sunnuntaisin Unter den Lindenillä, päivänvarjon kokoisissa hatuissaan, laahushameissaan ja silinteripytyissään? Onko heidänkin kodissaan palmuja, tunkkaisia samettiverhoja ja liian paljon huonekaluja? Paasaako *Vater* päivällispöydässä saksalaisten voitokkaasta ranskanretkestä, vaimo on kuuntelevinaan ja lapsetkin ajattelevat omiaan? Minkälainen on heidän Berliininsä, se mitä vanhat postikortit eivät näytä?

Pseudofenomenologinen lipsahdus ei kestä kauan. Sukupuu muljahtaa normaaliasentoon ja palaan nykypäivään.

Voiko Berliinistä puhua ilman muuria? Ei voi. Se on purettu, mutta jäljet näkyvät. Taivasta hipovia nostokurkia, käsittämättömän suuria ja avoimia työmaakenttiä, nykyajan dinosauruksia, jotka möyri-vät kömpelösti, nostattavat aurinkoa pigmentäviä pölypilviä ja herättävät täyttymättömiä toiveita – onko tämä Kampin tulevaisuudenkuva? Hennot puunalut eivät vielä jaksaa muuttaa puistoiksi sotilaallisen geometrisia, menneisyyttään häpeileviä rajaraivioita.

Historiallisia rakennuksia on pommitusten jäljiltä todella harvassa. Valtaosa on Itä-Berliinissä. Ei siksi, että niiden arvo olisi siellä tajuttu paremmin kuin vastapuolella. Syynä ei ollut halu suojella vaan rahan puute. Vertailukohta löytyy

läheltä. Ruotsalaiset tuhosivat pääkaupunkinsa keskustan tehokkaammin kuin pommitukset. Suomalaiset olisivat halunneet tehdä samoin, mutta köyhän oli tyydyttävä yksittäisten rakennukset hävittämiseen. Nyt Suomikin on rikas ja vahinkoa otetaan takaisin. Töölönlahdelta ja vähän muuallakin.

Sodanjälkeiset rakennukset eivät paljasta ovatko ne olleet BRD:n tai DDR:n puolella. Betonifasadit tuijottavat katsojaa yhtä vihamielisesti kuin minkä tahansa tuon ajan kaupungin liepeillä, idässä tai lännessä, Moskovassa, Helsingissä tai Pariisissa. Ajan henki on vielä jakamaton.

Hysteria alkaa muurin murruttua. Mielipiteet jakautuvat.

On niitä, jotka haluavat rakentaa kaupunkia historiaa ja vanhoja katulinjoja kunnioittaen, yhtenäisesti ja suhteellisen matalasti, vanhan Berliinin, Pariisin ja Esplanadin tapaan. Vanhaa keskustaa (*die Stadtmitte*) on ainakin osittain korjattu näin. Muualla itäpuolella on jäljellä ajallisia kerrostumia, rappeutuneita fasadeja ajoilta ennen sotia, natsi- ja stalinistijaksojen pöyhkeileviä rakennelmia, kuoppaisia katuja, tahatonta vanhanai-kaisuutta. Joukossa on muutama 90-luvulla hienovaraisesti uuteen käyttöön restauroitu rakennus, katu tai piha. Postmodernistiset uudisrakennukset ja ehos-tukset ovat poikkeuksia, toistaiseksi.

Itäpuoli katsoo taaksepäin ja kurkistaa pelokkaasti tulevaisuuteen. Se on kuin toivonsa menettänyt joukko viisaita vanhuksia. He tietävät kuuluvansa yhteen, vaikka viihtyvät oikein hyvin yksinäänkin.

Voitolla ovat ne, joille maan ja maailman kuuluisimpien suunnittelijoiden keskinäinen kilpailu ja yksilölliset taidonnäytteet ovat tärkeitä, New Yorkin ja Frankfurtin tapaan. Heidän ihanteitaan ovat pilvenpiirtäjät, kimaltelevat pinnat, kokonaisuuksista piittaamattomat muo-

dot, kirkuvat värit, itsetarkoituksellinen uudenaikaisuus. Näitä pyrkimyksiä manifestoi Potsdamer Platz, jonka maineikkaasta historiasta on jäljellä vain nimi. Joukosta löytyvät myös Helsingin lasilattikkojen ja kaksoisjulkisivujen mallit sekä vihreän kuparijulkisivun takana piileksivät pohjoismaiset lähetystöt. Suomen rakennuksen äärimmilleen pelkistetty arkkitehtuuri jakaa mielipiteitä. Kansallisen arkkitehtuuri- ja designmaineen loistavana jatkajana sitä pitävät arkkitehdit, henkilökunta ja varmaan monet muut. Tylsyyteen asti hiottuna kansainvälisenä modernismina sitä pitävät vaimo, minä ja tuskin kukaan muu.

Länsipuoli katsoo eteenpäin ja kääntää selkensä menneisyydelle. Se on kuin uhoileva joukko tyhmiä nuoria. He luulevat olevansa yksilöitä, vaikka eivät viihdy sekuntiakaan ilman toisiaan.

Viiden päivän vierailu jättää kovin vähän tilaa muulle kuin fyysisen ympäristön analyysille. Historiallisten ja ajankohtaisten tietojen hankinta auttaa, mutta pääosin on pakko tyytyä siihen mitä kadut ja rakennukset kertovat tai eivät kerro. Julkisivut voivat kätkeä taakseen jaloja pyrkimyksiä, arkisia tavoitteita ja toimintoja, ammattitaitoa, ylpeyttä, mimoosanherkkää arvovaltaa, huolimattomuutta, teeskennelyä vaatimattomuutta, perusteetonta itsekehua, rahanhimoa, propagandaa. Inhimillisyyttä, toisin sanoen.

Ainekset berliiniläisten arviointiin rajoittuvat yrmeästi lattiaan tuijottaviin, katsekontaktia vältteleviin metromatkustajiin (käytössä on vielä vaunuja, joissa on pituussuuntaiset penkit niin kuin Helsingin ratikoissa ennen vanhaan), hotellin ja ravintoloiden ja kauppojen enemmän tai vähemmän kohteliaaseen henkilökuntaan, ohikulkijoiden pukeutumiseen, taksikuskeihin jotka pälpättävät omaa kieltään vähääkään välittämättä kyydittävän

ulkomaalaisuudesta. Eli kaikkeen sellaiseen, mihin turisti tutustuu missä tahansa länsimaaisessa kaupungissa. Vaikuttavatko ihmiset itäpuolella aavistuksen verran köyhemmiltä kuin länsipuolella vai onko kyse vain tilastojen aiheuttamasta näköharhasta?

Draama- ja sensaatiohakuissa mediassa Berliiniä kuvaillaan dualistisesti. Vastakkain asetetaan ikävän ja hauskan näköiset arkkitehtuurit, sosialistinen menneisyys ja kapitalistinen nykyisyys, Trabant ja BMW, banaanittomuus ja banaanillisuus, orjuus ja vapaus. Mutta onko todella näin?

Ilmiasua syvemmällä tasolla muhii kansainvälisen modernismin ideologia, niin idässä kuin lännessä. Konkreettisen ympäristön haluttiin ja halutaan symboloivan uutta ja uljasta maailma. Arkkitehtuuri, esineet ja tavarat peittävät kalliisti mutta kätevästi abstraktia todellisuutta, sitä kuinka kaukana päämäärästä ollaan, tai vielä useammin, sitä että myös suunta on väärä.

Ihanteellinen lähtökohta on (teko)neitseellinen maapohja, hävittämällä tai purkamalla tyhjäksi tehty, siis juuri sellainen mitä Berliinissä on tarjolla yllin kyllin ja Helsingissäkin ihan tarpeeksi. Suunnittelijat saavat herkullisen tilaisuuden maksimoida omaa valtaansa. Pahaa sanaa välttääkseen poliitikot kutsuvat päätöksistään kansalaisten kuuntelemiseksi, kauppatieteilijät kansantulon kasvattamiseksi, insinöörit teknologiseksi edistykseksi ja arkkitehdit innovatiiviseksi luovuudeksi. Vanhaa kunnioitetaan vain vahingossa tai olosuhteiden pakosta.

Tänään lännessä ihmetellään kuinka itäsaksalaiset, tai ainakin useimmat heistä, kestivät kaikista tuuteista tulvivaa kommunistista propagandaa. Nyt tilalle on saatu kaikista tuuteista tulvivaa kaupallista propagandaa. Mutta sitä ei huomata tai haluta huomata, että mainosten iskulau-

set aliarvioivat ja tyhmistävät ihmisiä vähintään yhtä paljon kuin politiikan iskulauseet. Orjuuden ja vapauden käsitteet menevät sekaisin.

Viimeisenä päivänä lounastamme läheisessä paikallisravintolassa. Tarjoilija on keski-ikäinen nainen, ehkä omistaja, arkisissa vaatteissa, essun alta pilkistävissä sinisissä farkuissa. Hän liikkuu rennosti ja käyttäytyy mutkattomasti, laskee leikkiä, naureskelee haparoivaa saksankielämme, vaihtaa englanniksi, paiskaa juomat ja ruoat pöytään, ystävällisesti mutta ilman tavanmukaisia muodollisuuksia. Hänessä olen näkevinäni häivähdyksen vanhaa berliiniläistä urbaanisuutta, sellaista jota minun päässäni edustavat suorasukainen Farmor, kevytmielinen *belle époque*, anarkistinen Weimarin tasavalta ynnä muut militaristisen, tärkeilevän ja huumorittoman yleissaksalaisuuden vastakohtat.

Tämä sinänsä mitätön tapahtuma painaa kokemukseni Saksan uudelleen syntyneestä pääkaupungista positiiviselle puolelle. Käykää Berliinissä. Paikka on enemmän sekava kuin selkeä, enemmän ruma kuin kaunis, enemmän rosainen kuin siisti, enemmän epäksalainen kuin saksalainen, enemmän keskeneräinen kuin valmis. Mutta se herättää ajatuksia.

Berliinissä törmäävät itä ja länsi, etelä ja pohjoinen, siirtolaiset ja saksalaiset, rasismi ja suvaitsevaisuus, diktatuurit ja demokratiat. Se on perustavasti erilainen kuin maan monet muut kaupungit, joita rasittavat provinsiaalisuus, pikkuporvarillisuus, olutteltat ja kävelykadut. Jos likinäköisen modernismin vaarat vältetään, mikä ei suinkaan ole varmaa, Berliini voi jälleen nousta Euroopan ja maailman suurten metropolien joukkoon. Ei pääkaupunkiutensa eikä asukasluokunsa vaan ristiriitaisuksiensa vuoksi.